

Přvní doklad rozmnořování netopýra pobřežního (*Myotis dasycneme*) v České republice a nový letní nález netopýra východního (*Myotis blythii*) na jihovýchodní Moravě

First evidence of reproduction of the Pond Bat (*Myotis dasycneme*) in the Czech Republic and a new summer record of the Lesser Mouse-eared Bat (*Myotis blythii*) in southwestern Moravia (Czech Republic)

Radek K. LUČAN¹, Ivan HORÁČEK², Pavel HULVA² & Petr BENDA^{3,2}

¹ katedra zoologie PšF, Jihočeská universita, Branišovská 31, 370 05 České Budějovice, Česko; rlucan@centrum.cz

² katedra zoologie PšF, Universita Karlova, Viničná 7, 128 44 Praha 2, Česko; horacek@natur.cuni.cz, hulva@natur.cuni.cz

³ zoologické oddělení Národního musea, Václavské nám. 68, 115 79 Praha 1, Česko; petr.benda@nm.cz

došlo 4. 12. 2007

Abstract. One pregnant female together with two adult males of the pond bat, *Myotis dasycneme*, were captured at a water channel of the Morava river in Veselí nad Moravou (SE Moravia), giving the first direct evidence of reproduction of this species in the Czech Republic. This record extends the known area of reproduction of the species in the Pannonian Basin towards northwest. A new summer record of the lesser mouse-eared bat, *Myotis blythii*, is reported from the Bílé Karpaty Biosphere Reserve. Two individuals (one adult male) were caught at a small pond in the beech forest near Velká nad Veličkou.

Oblast jihovýchodní Moravy, zejména pak území Bílých Karpat a jejich podhůří, patří ve srovnání s okolními regiony Moravy k územím, odkud máme k dispozici jen nedostatečné údaje o výskytu a početnosti netopýrů (ŘEHÁK 2006). Dokladem toho jsou i nové nálezy dvou vzácných druhů netopýrů učiněné v souvislosti se zahájením intensivnějšího výzkumu v této oblasti roku 2007, se kterými bychom tímto příspěvkem chtěli seznámit veřejnost.

Netopýr pobřežní, *Myotis dasycneme* (Boie, 1825), je druhem obývajícím západní část Palearktické oblasti v úzkém pásu od severní Francie a jižní Skandinávie po západní Sibiř. Severně sahá areál jeho rozšíření po jižní Finsko a okolí Petrohradu, na jih zasahuje do Rakouska, Rumunska, Ukrajiny, Moldavie a v Rusku po cca 48° N, přičemž především v jihozápadní části areálu jeho rozšíření jsou jednotlivé populace roztroušeny velmi ostrůvkovitě a druh je zde na většině území vzácný (HORÁČEK & HANÁK 1989, HORÁČEK et al. 2000). V České republice se vyskytuje pravidelně pouze v období podzimních přeletů a zimování a jeho výskyt je vázán především na dvě oblasti – sudetská pohoří (Jizerské hory, Krkonoše, Broumovsko, Jeseníky) a Moravský kras (ŘEHÁK et al. 1996). I tak bývají na zimovištích v těchto oblastech nalézány každoročně jen jednotlivé exempláře. Pouze v oblasti Moravského krasu byl v posledních zhruba dvaceti letech zaznamenán zvýšený počet jedinců zaznamenaných během odchytů u některých jeskyní (ŘEHÁK et al. 1996, HANÁK & ANDĚRA 2006). V této souvislosti byla diskutována i možnost rozmnořování tohoto druhu i na území ČR, čemuž by nasvědčoval i odchyt několika jedinců (včetně tohoročních mláďat) v pozdním létě ve vhodném biotopu v oblasti soutoku řek Moravy a Dyje na jižní Moravě (GAISLER et al. 2002). Přímý doklad o rozmnořování na území ČR ovšem až doposud získán nebyl.

Netopýr východní, *Myotis blythii* (Tomes, 1857), je druhem obývajícím velkou část jižních partií palearktické oblasti, i když taxonomická pozice populací z východních oblastí jeho areálu nebyla dosud zcela rozřešena (HORÁČEK et al. 2000). V evropské části areálu obývá tento druh celé severní a východní Středomoří a severně zasahuje až do střední Evropy (TOPÁL & RUEDI 2001). V České republice je nalézán spíše výjimečně a to zejména v oblasti jižní Moravy (Moravský kras, Pálava), několik nálezů pochází i z východních Čech a střední Moravy (shrnuli HANÁK & ANDĚRA 2006). Jen ojedinělé nálezy gravidních samic na nejj jižnější Moravě naznačily možnost rozmnožování v ČR.

Myotis dasycneme

Během dvou odchyťů na okraji zámeckého parku ve Veselí nad Moravou (48° 57' N, 17° 22' E, 170 m n. m.) 18. 5. a 30. 5. 2007 byli odchyceni dva dospělí samci a jedna dospělá gravidní samice *M. dasycneme*. Jedinci byli odchyceni do sítě instalované nad náhonem, který přivádí vodu z řeky Moravy do malé vodní elektrárny a poté se opět napojuje na hlavní tok řeky. Zámecký park tvoří komplex porostů velmi starých listnatých stromů v různé fázi odumírání s množstvím dutin s skýtá tak ideální úkrytové podmínky pro místní bohaté netopýří společenstvo (viz níže). Na stejném místě i v okolí bylo navíc ve výše uvedených a několika dalších termínech v květnu, červnu a červenci 2007 pomocí bat-detektoru a silně svítlny zaznamenáno více jedinců tohoto druhu lovcích nad hladinou řeky Moravy i elektrárenského náhonu. Na této lokalitě bylo evidováno dalších sedm druhů netopýřů: *Myotis daubentonii*, *Eptesicus serotinus*, *Nyctalus noctula*, *N. leisleri*, *Pipistrellus pipistrellus*, *P. pygmaeus* a *P. nathusii* – s výjimkou *P. pipistrellus* byly všechny potvrzeny i přímým odchytém.

Myotis blythii

Tento druh byl v počtu dvou jedinců zaznamenán při odchytu netopýřů 19. 7. 2007 u dvou vodních ploch v závěru Filipova údolí (48° 50' N, 17° 34' E) v CHKO Bílé Karpaty. Tato lokalita se nachází uvnitř zachovalých porostů květnatých bučin a leží v nadmořské výšce 490 m n. m. Jeden z odchycených jedinců *M. blythii* byl dospělý samec, u druhého se pohlaví a stáří bohužel určit nepodařilo neboť unikl po vyproštění ze sítě. Vzhledem k výjimečnosti nálezu a k ne vždy zcela snadné identifikaci *M. blythii* v terénu byl tento jedinec dokladován a správnost deteminace později potvrzena i na základě spolehlivých kraniálních znaků (BENDA 1996). Doklad je uložen ve sbírce Národního musea v Praze (NMP 91911), jeho lebeční rozměry jsou následující (v mm): největší délka lebky 21,47; kondylobasální délka 20,38; zygomatická šíře 13,76; meziocnicová šíře 5,24; šíře mozkovny 9,41; výška mozkovny 7,38; špičková šíře rostra (C–C) 5,75; stoličková šíře rostra (M³–M³) 8,89; délka horní zubní řady (C–M³) 9,10; délka mandibuly 16,68; výška korunního výběžku 5,28; délka dolní zubní řady (C–M₃) 9,71. Dalšími druhy odchycenými na této lokalitě byli *Barbastella barbastellus*, *Eptesicus serotinus*, *Myotis bechsteinii*, *M. daubentonii*, *M. myotis*, *M. mystacinus*, *Nyctalus noctula*, *N. leisleri* a *Plecotus auritus*.

Odchyt tří jedinců netopýra pobřežního, včetně samice v pokročilém stupni březosti koncem jara 2007 představuje první přímý doklad rozmnožování tohoto druhu na území České republiky. Pozorování většího množství lovcích jedinců tohoto druhu na stejné lokalitě naznačuje existenci úkrytu kolonie v blízkosti. Ten se zatím nepodařilo nalézt, ale na základě poznatků z oblastí výskytu tohoto druhu (např. HORÁČEK & HANÁK 1989, ANDĚRA & HORÁČEK 2005) předpokládáme, že nejpravděpodobněji se tento úkryt nachází na půdě některé z budov v blízkém okolí.

Potvrzení rozmnožování tohoto druhu v oblasti jihovýchodní Moravy rozšiřuje severozápadním směrem známý izolovaný areál v karpatsko-panonské oblasti (HORÁČEK & HANÁK 1989). Přitom není zcela jasné, zda populace odhalená na území ČR doposud unikala pozornosti díky malému výzkumnému úsilí v dotyčné oblasti, či bylo toto území osídleno až v poslední době. Druhé možnosti by mohl nasvědčovat nárůst množství jedinců zjišťovaných během období podzimních přeletů a zimování v oblasti Moravského krasu v nedávné době (ŘEHÁK et al. 1996). Teprve další výzkum ukáže, zda se tento druh v oblasti jihovýchodní Moravy vyskytuje každoročně, či zda šlo roku 2007 spíše o výjimečnou situaci.

Ve srovnání s druhem předchozím jsou nálezy netopýra východního (*Myotis blythii*) v období rozmnožování věci méně výjimečnou, i když v naprosté většině případů byli takto zjišťováni spíše jednotliví samci (HANÁK & ANDĚRA 2006) a ani náš případ není výjimkou (navíc se bohužel nepodařilo určit pohlaví

druhého odchyceného jedince). Z oblasti Bílých Karpat pochází i starší pozorování dospělé samice v kolonii netopýrů velkých (*Myotis myotis*) v Brumově (ŘEHÁK 1998). Kolonie *M. myotis* v širší oblasti podhůří Bílých Karpat byly sice v nedávné době mapovány, ovšem k odhalení netopýra východního ve skupině netopýrů velkých je třeba mít dostatek zkušeností a i tak je přesná identifikace možná až po manipulaci s konkrétními jedinci. Není tedy překvapující, že přítomnost *M. blythii* se v okolí zjistit nepodařilo (ČAMLÍK et al. 2004), i když je velmi pravděpodobná, především v souvislosti s existencí smíšených mateřských kolonií obou zmiňovaných druhů v nevelké vzdálenosti od českých hranic na Slovensku (UHRIN et al. in press). I otázce existence stálé populace tohoto druhu na území ČR bude v následujících letech věnována zvýšená pozornost.

Za pomoc při terénním výzkumu patří náš dík M. KUBEŠOVÉ a V. HANÁKOVÍ. Projekt byl částečně financován grantem ministerstva životního prostředí ČR 214/07 (via ČESON) a výzkumnými záměry ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MSMT 6007665801) a ministerstva kultury ČR (MK 00002327201).

Obr. 1. Netopýr východní (*Myotis blythii*) (vpravo) a netopýr velký (*M. myotis*) (vlevo) odchycení ve Filipově údolí v Bílých Karpatech.

Fig. 1. The lesser (*Myotis blythii*) (right) and larger (*M. myotis*) (left) mouse-eared bats captured in the Filipovo údolí Valley in the Bílé Karpaty (White Carpathians) Mts.

LITERATURA

- ANDĚRA M. & HORÁČEK I., 2005: *Poznáváme naše savce. 2. přepracované vydání*. Sobotáles, Praha, 327 pp.
- BENDA P., 1996: K použitelnosti některých kraniálních kritérií pro určování netopýra velkého (*Myotis myotis*) a netopýra východního (*Myotis blythii*). *Lynx, n. s.*, **27**: 5–12.
- ČAMLÍK G., NEKARDOVÁ R. & PIKNER R., 2004: *Mapování letních kolonií netopýrů na Hodonínsku*. Závěrečná projektová zpráva (nepubl.), 34 pp.
- GAISLER J., ŘEHÁK Z. & BARTONIČKA T., 2002: Mammalia: Chiroptera. Pp.: 139–140. In: ŘEHÁK Z., GAISLER J. & CHYTIL J.: *Vertebrates of the Pálava Biosphere Reserve of UNESCO*. *Folia Fac. Sci. Natur. Univ. Masaryk. Brunn., Biol.*, **106**: 1–162.
- HANÁK V. & ANDĚRA M., 2006: *Atlas rozšíření savců v České republice. Předběžná verze. V. Letouni (Chiroptera) – část 2. Netopýrovití (Vespertilionidae – rod Myotis)*. Národní muzeum, Praha, 187 pp.
- HORÁČEK V. & HANÁK V., 1989: Distributional status of *Myotis dasycneme*. Pp.: 565–590. In: HANÁK V., HORÁČEK I. & GAISLER J. (eds.): *European Bat Research 1987*. Charles University Press, Praha, 720 pp.
- HORÁČEK I., HANÁK V. & GAISLER J., 2000: Bats of the Palearctic region: a taxonomic and biogeographic review. Pp.: 11–157. In: WOŁOSZYN B. W. (ed.): *Proceedings of the VIIIth European Bat Research Symposium. Vol. I. Approaches to Biogeography and Ecology of Bats*. Institute of Systematics and Evolution of Animals PAS, Kraków, 280 pp.
- ŘEHÁK Z., 1998: Faunistický přehled netopýrů moravsko-slezské části Karpat (Česká republika) I. *Vespertilio*, **3**: 111–130.
- ŘEHÁK Z., 2006: Areal and altitudinal distribution of bats in the Czech part of the Carpathians (Chiroptera). *Lynx, n. s.*, **37**: 201–228.
- ŘEHÁK Z., ŽUKAL J. & GAISLER J., 1996: Contribution to the knowledge of distribution of *Myotis dasycneme* (Mammalia: Chiroptera) in the Czech Republic. *Acta Soc. Zool. Bohem.*, **60**: 199–205.
- TOPÁL G. & RUEDI M., 2001: *Myotis blythii* (Tomes, 1857) – Kleines Mausohr. Pp.: 209–255. In: KRAPP F. (ed.): *Handbuch der Säugetiere Europas. Band 4: Fledertiere. Teil I: Chiroptera I. Rhinolophidae, Vespertilionidae I*. Aula-Verlag, Wiebelsheim, x+603 pp.
- UHRIN M., BENDA P., OBUCH J. & DANKO Š., in press: *Myotis blythii* in Slovakia: distribution status and notes on ecology and population trends. *Lynx, n. s.*, **39**.